

JÓZSEF ATTILA

József Attila magyar költő volt a huszadik században. Harminchárom évet élt ezen a földön és mindhiába adagolta veszendő testének-lelkének az élet kibíratatlansága ellen a leggyönyörűtelibb mámorokat ígérő költészetet, immár eljutott oda, ahol az iszony reccsenő pillanataiban, a szárszói tehervonat kerekei alatt, élet és halál világossága előtt meglátta, ami mögötte maradt, a múltat, a semmivel egyenlővé válót. Költői és emberi életet élni egy volt a kinnal ennek a hetykén daloló legénynek: „nincsen apám se anyám”, ilyen robajjal tört a magyar irodalomba, lassú mérgeket szítt magába, a költészet drága mérgeit a gyógyíthatatlan élet ellen s most hősen vetette magát a fénylő sínekre a költő, új magyar kínok bárdja s úgy ölelte át „küllőit a szent keréknek”, hogy az vigye, vigye el e földi fényességek magtalan mezeiről. Szépet és jót akart a magyar népnek, melyből vétetett és melyhez megtért, mint a földhöz. Ember és költő volt és e bús percben görgecsük hantjára a fekete rögöt, melyet a költő szeretett.

S.

Magyarországon

a haladószelemű magyar író-gárda ellen indított ügyességi hadjárat, megfelelő előjátékot szolgáltatott a most készülő sajtótörvénynek. A reakció kormánya szeretné teljesen eltörölni a valójában már csak formailag létező sajtószabadságot. Egyúttal szeretné a politikai statáriumot bevezetni az összes ellenzéki elemekkel szemben. A törvényjavaslat első szakasza szerint öttagú bírói tanácsok ítélkezzenek a kivételes eljárás módszere szerint különböző politikai bűncselekmények ügyében, akár sajtó útján, akár szóban követték el azt. A javaslat második szakasza szerint, a tanácsok mindenfajta vizsgálat és vád alá helyezési eljárás nélkül, egyszerűen az ügyesség vádirata alapján kitűzött főtárgyaláson hoznának ítéletet. Nincs helye a felbbezésnek, hanem csak semmisségi panaszt lehet bejelenteni a Kúriához. A továbbiakban a különféle kategóriájú sajtótermékek terjesztését szabályozza

a rendelet. Mindez a zúgsajtó üzelmiei megfékezésének ürügye alatt készült, de éle kizárólag a haladószelemű sajtótermékek ellen és az előkészület alatt álló választójogi reform esetleges nemkívánatos hatásainak ellensúlyozására irányul.

A budapesti bíróság által elítélt Féja Géza és Kovács Imre írók ügyében a pozsonyi Eötvös-Körben csoportosult magyar főiskolás ifjúság, valamint a katolikus főiskolások Prohászka-Köre erőlyes álláspontot képvisel az igazságtalan bírósági eljárás ellen. Az „Új Élet”, a Prohászka-Kör hivatalos folyóirata többek között a következőket írja: „... mi egészen mást vártunk, mint Féja Géza és Kovács Imre elítélését. Azt vártuk, hogy a vádlottak padjára ültessék például Pallavicini Alfonz ögrófot. Azt az embert, aki a „Néma forradalom” szerint nem tűri, hogy latifundiuma területén új falvak képződjenek. És aki ezért földig romboltat kicsiny, magyar parasztházakat, lakóikat pedig kirakja, szegény kis jószágukkal együtt az országot árkába.” A bíróságról megállapítja, hogy „... csak a lentől fölfelé irányuló szociális küzdelmet tekintik osztályharcnak, osztályellenes izgatásnak. De megelégednek arról, hogy ugyanolyan osztályellenes ténykedés az, amelyet a termelési eszközök tulajdonosai folytatnak fentről lefelé, osztályérdekük védelmében, a néptömegek érdekei és emberhez méltó lét-körülményei ellen.”

M. M.

S Z E M L E

Dos Passos: A három katona. (Eugen Prager, Bratislava.) Dos Passos e könyve talán az első könyv, ami hozzánk jutott a világháború amerikai katonáiról. Nagyszerű bemutató ez, éles, plasztikus képekben mutatja meg a minden eszközzel szított amerikai háborús lelkesedést, a lelkes indulást és hamar belefáradást, a mámorból ébredő katonák keserűségét és a szabadságra született ember lázadozását a béklyók ellen.

Harcias hangulatban indul a könyv, speciális uszító filmek mutatják a németek barbár kegyetlenségét. De az átkelés alatt tapasztalt bánásmód, a katonás kíméletlenség és kegyetlenség általánosabb barbárságokra nyitják meg a katonák szemét. A hazai kábulatból való kijózanodás csak fokozódik a francia földre lépés után, különösen a háború borzalmának látásán. A háború szükségességének, a szent háborúnak, a dicső hadjáratnak szófoszlányait, amik még a hazai dikciókból ott csengenek fülükben, elnyomja az ágyú, az ösztönös ultima ratio vad hangja.

Különböző emberek különböző módon reagálnak az elképzelt háború képei után az igazi háború behatásaira. Például Criesfieldből, a paraszt szülők tanulatlan, tájékozatlan gyermekéből az egyéni vetélykedést váltja ki és győőlete a vele egy sorban küzdő vetélytársai ellen nagyobb, mint ellenségei ellen. Alacsony, kontrollálatlan dühös ösztönöket vált ki belőle. — Fuselli, a kispolgár, felfuvalkodott, megnőtt énjével tipusa lesz a ranglétrán kapaszkodó, mindenáron kitűnni akaró jó katonának. Ő, a korlátolt, kis látókörű ember fontossá, nélkülözhetetlenné, nagyra dicsőül a háborúban. — Eisenstein és szocialista barátai előtt világos az egész komédia. Az imperialista öldöklés okait felfedezik és igyekeznek a dühödt hazafiakból kiváltani az embert, a gondolkodó, a felfogó embert, — Andrews, a polgári intellektuel, az emberi öntudat, szabadság, méltóság gondolatából indul ki. Nem tudja miért, hogyan, de érzi, hogy kutyaszorítóban van, felébred benne a polgár lelkiismerete, egyéni felelősségének, emberi méltóságának tudata. Nem tudja, nem keresi, kik és miért kergették bele az akolba, kik verték béklyóba, csak egyénileg nem bírja tovább. Így persze nem is talál más megoldást, mint egyénit: halállal játszva is megszökik, hogy emberhez méltó, szabad életet éljen. Vad, szerve-

zetlen, fegyelmezetlen elemi lázadása ez. Nem lát és nem keres kapcsolatot másokhoz, mint aki nem tudja, hogy a szabadság, az emberhez méltó élet nemcsak háborúban, de mindig és minden körülmények között csak közös, áldozatos küzdelem eredménye lehet. Ez „áldozatos” pedig azt jelenti: lehet és kell néha lelkiismeret és egyéni szabadságvágy ellenére is tovább viselni felvilágosítandó másokkal együtt a béklyót és szervezetten készíteni elő a harcot egy teljesebb, mindenkinek szóló emberi szabadságért.

Don Passos nagyszerűen mutatja be ennek a polgári intellektuelnek vergődését és lázadó, izzó szabadságvágyát. És jó munkát végez könyve, mert még nagyon sok lázadást kell elültetni az emberekbe, a háború szörnyetege ellen.

K. T.

Stefan Polatschek: „John Law feltalálja a bankót.” (Eugen Prager, Bratislava.) Óriási dolog volna megírni egyszer a pénz történetét. Legkezdetlegesebb, durva formájától egész a legszubtilisebb deviza-spekulációig. Micsoda nagyszerű alkalom volna ez arra, hogy lássuk az embert, a termelőt, a fogyasztót, a cserélőt, az ember viszonyát termékhez, áruhoz, egymáshoz. Leírni, hogy szolgálja az embert és könnyíti dolgát, berendezí gazdaságát és lehetővé teszi a világkereskedelmet, kicserélődik az áru és kiegyenlítődik a termelő és fogyasztó viszonya. És leírni, hogy szolgáljává teszi az embert és nehézségeket támaszt, tönkreteszi gazdaságát és megbénítja a világkereskedelmet, megakasztja a kicserélődést és felborítja a termelő és fogyasztó közötti egyensúlyt. Megalkotja a maga külön világát, sajátos különös törvényeivel, elkülönül attól, amire teremtdött és lesz értéke, igazolása önmagában. Grandiózus történet lenne ez.

Ennek a megírandó hatalmas történetnek egy kis részét dolgozza fel és adja elénk Stefan Pollatschek könyve: John Law feltalálja a bankót. Law élete maga is elég érdekes arra, hogy könyvbe kíváncsozzék. A bankó feltalálójának és

mesterének, bűvészinasának és rabjának sorsát írja le ez a könyv. Az ember feltalálja a bankót és azután komor, kíméletlen törvényeibe gabalyodva, nem talál kiutat és tökéletesen szolgáljává válik. Mert azzá válik a bűvészinas, John Law, ez a zseniális, hidegenszámitó pénzember is. A felnemismert és félreismert zseniális feltaláló élettrajza mögött érezzük a pénz elementáris erejét, aminek John Law is szerencsétlen bábijává válik, aki bizony maga sem érti végül, hogy teremtménye hogyan csúszik ki kezei közül s hogyan fordul gazdája ellen. A bankó születésénél asszisztálunk, amit szülőjének jámbor, naiv kívánságai kísérnek. Látjuk, hogyan nő, szaporodik a szörnyeteg, hogy építik első templomát, a tőzsdét, átéljük a könyvben első földrengését annak a féktelen hatalomnak, ami ez embernek, a feltalálónak és mesternek nyakára lép. Korruptió, csalás, spekulációk kísérik útját a pénznek és volt mesterének, aki elűzve, leromolva, pénztelenül pusztul el egy velencei kis hotelben. Szinte oda kívánczik élete történetének végére: „de műve túlélte őt”.

A könyv könnyű, nem nagyigényű, talán kissé felületes is. Egy tarka kép John Lawról és koráról, egy kis epizód a pénz hosszú, rejtelmes történetéből. Előterben persze John Law élete van, küzdelmei és szerelmei, bukása és száműzetése. A romantikus kalandor élete mögött jobban meglehetett volna mutatni a gazdaság megrendülését, az első infláció következményeit, kijátszott ezrek elkeseredését, azokat, akik a nagyok spekulációira végeredményben nyomorral és éhséggel fizettek rá. Mert a bankó és első nagy kalandorának képéhez azok adják meg azt a háttérrel, aminek megismeréséhez nekünk a külső történet végeredménybencsak ürügy. **POór János.**

A kültelek. Huszonnégy versét füzetbe gyűjtötte Laták István, a körünkben élő fiatal költő és író. Huszonnégy vers nem ad teljes körképet egy költő

bensőségéről, ha ez a költő csak élmény-regisztráló, de Laták István emberi és írói profilját hiánytalanul rányomja minden versére. „A kültelek” című most megjelent kis füzetén is megmérhető a teljes költő, mert a csupán én-költőkkel szemben a lírikus Laták az állásfoglalás költője, alanyiségének teljes áramkörét objektív sikokra viszi át, minden leírt verssora mögöttjén érezhető a nem részekre bontott líraság, hanem egy kiforrott életszemlélet belső lecsapódásának kifelé való publikálása. Minden versét átítatja ezzel a saját szubjektivitásától fűtött objektivitással és minden versében az egyénentúli életfelületekre mutat. Ezért minden versében az objektív sorok visszahatnak, visszamutatnak, dialektikusan a költőre, az egyénre. Minden versében lemérhető a teljes költő, aki a Jaszi-bara nevű szubotikai magyarnyelvű városrésztől énekel. A Jaszi-bara valóság, de szimbólum is. A Jaszi-bara, hogy úgy mondjuk, társadalmi elv, aminthogy államelv a gyarmatosítás. Az I-ső kör lakója vagyok, de vajjon jogcím-e ez, hogy a Jaszi-bara gomolygó, tejszínű köde engem ne fojtson? Nem vagyok-e a ködért én is felelős, az I. kör derültebb uccájának lakója? Anatole France írta, hogy egyetlen koldús kinyujtott keze lerombolja a Concorde-tér minden szépségét.

Ami e versekben meglepő, a halk hang az, „valami szelíd zsongás simitja” e versek hangját, ezeket a szomorú kül. telki „idilleket”. De szólhat-e hívebben penésről és lápról, mint halk hangon, ezekről a horpadt mellű, süppedt zsúpú házakról? Dolgozó ember versei ezek dolgozó emberekhez. Arra kérjük most folyóiratunk olvasóit, a dolgozó embereket, írják meg pár sorban megjegyzéseiket, észrevételeiket e versekről és soraitat juttassák el a HID címére, érdeklődéssel várjuk, a kimondott szó miként visszhangzik azokban, akikhez a szó elindult. — A versesfüzet kapható a HID kiadóhivatalában is, valamint a HID terjesztőinél.

F. B.

Legdrágább kincsünk. Paul de Kruif könyve. Ez a könyv több, mint irodalom. Ez a könyv egy a tettel, mert bátorság, erő, aktivitás, lendülő propaganda, izzó emberszeretet és eltipró gyűlölet van benne. „Tiporjátok el a gonoszt” — így rakétázott valaha Voltaire, a korára nehezedő abszolutizmus ellen. Tiporjátok el a gazdasági berendezések ásatag elméleteit és eredményeit, — így riadozik most tudós ábrándozásából egy humanista orvos-író, Paul de Kruif, s nyomban riadót fúj messze hangzó hangon, a „Tiporjátok el a gonoszt” hangján. Gázoljátok el a sötét rémet, gazdasági rendünk babonásan őrzött bástyáját, a Pénzt s diktátumait és gyűjtsatok világosságot az emberek homloka mögött. Tiporjátok sárba a tudatlanságot és szabadítsatok meg magatokat a gonosztól: szabadítsatok fel a tudományt és legyen a tudomány a vallások. Függetlenítsétek az emberért, a jövő jobb emberéért a tudást gazdasági láncaitól. Vivjátok ki a tudomány függetlenségéig harcát! És ebben a döntő harcban ne ismerjétek a könyörület keletes varázsát.

A tudomány az emberért van, az életért, amit előbbre akar vinni, mind feljebb, egy tudatosan építendő fejlődési processzuson át, a tudás legmagasabb pontjai felé és a végső cél, a természet legyőzése felé.

Könyvében sajtó problémák varjait riasztja fel az uralkodó gazdasági rend kárhozatos bozótjaiból Paul de Kruif, aki ezúttal lehúzza kezéről gummikeztyűjét és a láthatatlan mikrobákról az emberre, mint társadalmi lényre irányítja hallgatócsövét. S a sztetoszkóp ekkor furcsa zörejeket közvetít az eladdig, csaknem mindig görebei fölé hajló orvosnak. Az emberben felfedezi a legfőbb kórokozót, a baktériumok legelterjedtebb genusát: a nyomort és válfajait felmenő és lemenő ágba. „Ejha” — mondja és enyhén fejét csóválja a Wake Robin-i doktor akárcsak egyik hőse, a jó öreg

Dafoe, aki a kanadai ötös ikreket a világra segítette és megadta nekik a lehetőséget, hogy e szűkös világon szegénykék tovább éljenek, a Dionne-család apróságai, akikért szinte egy egész világ összefogott, a kis porontyokért, mert ezt a „természet csodáját” nem hagyhatja magára a társadalom.

Ejha — dűnyögi doktor Kruif, amikor hallgatócsövét leveszi az Ember szívéről és nagy fejcsóválgatások közben receptkönyvébe feljegyzi, mint egyedül lehetséges terápiát: az egész ember generáljavításra szorul. Azaz nem is az ember, hanem ami körülötte van, amiben él, a közeg, amelynek miazmás levegője hordja magában a betegség csíráit.

Az ember létformáját meghatározó közeg, a társadalmi berendezkedés romjai, testi-lelki sérülések ezreit záporozza vissza az emberre, Kruif orvosi-szociológiai meglátása — és ebben van könyvének elhatározó lendülete és innét kezdődik a riadószo — az, hogy az emberi betegségnak legtöbbjét társadalmi-gazdasági természetű gócpontok szűrik át. Kruif könyvének ez a felismerés a sarkétele. Életünk közege, az a társadalmi rend, amelynek bölcsességére mi sem jellemzőbb, mint például az a tény, hogy tejinség idején az Egyesült-Államok kormánya pénzt juttat a farmereknek, hogy ezek ilyenkor — *kevesebb tejet termeljenek*, mert a tej árának Hindenburg-vonalát tartani kell mindenáron. Az a társadalmi rend, amely céljainak megfelelően kultúrális-szellemi és szociális bátramaradottságban tartja az emberiség széles rétegeit, az anyagi és szellemi javak birtokállományából kirekesztett emberek millióit. Kié a tudomány? — kérdezi Kruifunk. A tudományt, az orvostudományt is kisajátították egyesek javára és üdvére, akárcsak némely birtoktesteket a földtekén. Az orvostudomány: osztálytudomány, erre a megállapításra jut az író, az élet valóságának szemlélője. Mivégből van hát az orvostudomány, ha

K R Ó N I K A

éltető nedvei nem jutnak el az emberiség tömegéletének gyökereihez, mindenünk legdrágább kincséhez, a gyermekhez? Azon társadalmi réteg, amely magának az orvostudományt is kisajátítja és a milliónyi többségű dolgozók közötti szellemi és anyagi antagonizmus olyan mély szakadék, hogy a mai világrend orvostudománya hovatovább nem él közvetlen hatóerőként ott, ahol legtöbb szükség van rá. Dehát akkor miért van az orvostudomány, ha nem minden teremtményért egyenlő jogban és fokban történt a kalóriákról, a vitaminokról szóló korszakos felfedezés.

Kruif emberi, írói, orvos-etikai és orvos-szociológiai kultúrájának nemességét és nagyságát dicséri ez a könyve, amelyben most először ismeri fel a valóságot, hogy *a tudomány nem független a társadalmi helyzet, a gazdasági berendezés adottságaitól és elrendeléseitől.*

Kruif a felvetett tételekre és feltett kérdésekre válasszal is szolgál. Elégedetlenné kell őket tennem, ez a feladatom, írja Kruif, az embereket elégedetlenné tenni és felháborodásukat szítani. Az elégedetlenséget fokozni és szítani kell, és milyen szép az erőszakos eszközök alkalmazása, ha az emberiség javáról van szó, mondatja Kruif Smike sorhajóhadnaggyal, aki hidroplánjával a Csendes Óceán vizére zuhant és ötödmagával tíz napon át tengődött, de mire rátaláltak, megtanulta, mit jelent a kollektív élet.

Igen, ezt kell megtanulni: kollektív életet és munkát, igazságos elosztást, akkor az orvostudomány is eléri igazi célját, *a megelőzés tudományát* és akkor gyermekeink kacagó, boldog, erős emberekkel népesítik be majd a földet.

Fekete Béla.

Erdély követői Szlovénzkón.

A budapesti írók után Kacsó Sándor, Ligeti Ernő, Molter Károly, Szentimrei Jenő, Tamási Áron erdélyi írók Szlovénzkó városaiban előadásokat tartanak.

— 1,148 Mandzsuriában elesett japán katonát hivatalosan istenné nyilvánítottak. Ezzel a japán istenek száma 130.967-re emelkedett.

— 10.000 nő önként jelentkezett, hogy Oroszország központi részeiből a Távolkeletre költözzék át. Ebben a csoportban többek között van: 280 mérnök, 214 orvos, 514 tanár, 593 mechanikus, 112 könyvtáros. A fenti jelentezőkön kívül még 60.000 nő fejezte ki kívánságát, hogy a Távolkeletre utazzék.

— A fehérek Ausztráliában való letelepedésének 150-ik évfordulójára a ben-szülöttek gyásznapot fognak hirdetni, mely alkalommal teljes polgári jogokat követelnek maguknak.

— Csehszlovákiában a költségvetés 20,7 százalékát (2,1 milliárd Kc) fordítják hadikiadások fedezésére.

— Az USA pénzügyminisztériumának kimutatása szerint az Államokban 25 személynek évi jövedelme haladja meg az 5 millió dollárt.

— A moszkvai irodalmi intézet sajtó alá rendezte Dosztojevszki számtalan, eddig ismeretlen kéziratát.

— Julius 27-ike óta a Földközi tengeren 27 hajó ellen követtek el támadást. Ezek közül 7 elsüllyedt. A megtámadott hajók közül 6 a köztársasági spanyol, 7 francia, 11 angol, 2 orosz, 2 olasz, 1 dán és 1 görög lobogó alatt hajózott.

— Az olasz államrendőrség jubileumán a következő államok képviseltették magukat: Németország, Portugália, Ausztria, Magyarország, Albánia és Jugoszlávia.

— A bécsi rendőrség felszólította az egyik bécsi színház igazgatóságát, hogy a „Madame sans gêne” c. operettből töröljék a Marseillaise-t, mert e forradalmi dalra a közönség mindig zúgó tapssal válaszolt.

— A lengyel sajtó tudósítása szerint